

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра перекладознавства та прикладної лінгвістики

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
МИСТЕЦТВОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ ТА ТРУДНОЩІ ЇХ
ПЕРЕКЛАДАННЯ

**(на матеріалі англійської та української мов) **

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент(ка) 421 групи
Спеціальності 035.10
Філологія (прикладна лінгвістика)
Освітньо-професійної програми
«Філологія (прикладна лінгвістика)»
Пилипчук Вероніка Вікторівна

Керівник: к. філол. н., доц. Борисова Т.С.

Рецензент: к. пед. н., доц. Зуброва О.А.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕРМІНОЛОГІЯ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	5
1.1. Термін, як елемент сучасної термінологічної системи.....	5
1.2. Структура та номінація понять мистецтвознавчої термінологічної системи.....	13
1.3. Методична частина.....	17
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МИСТЕЦТВОЗНАВИХ ТЕРМІНІВ ТА ТРУДНОЩІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ	18
2.1. Особливості утворення термінів мистецтвознавства.....	18
2.2. Труднощі перекладу термінів мистецтвознавства	29
2.3. Способи перекладу мистецтвознавчих термінів	33
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Вивчення англійської та української мистецтвознавчої термінології на сучасному етапі характеризується активною взаємодією теоретичного та прикладного аспектів.

Актуальність теми. Теоретичні дослідження спрямовані на вивчення термінології англійської мови або на порівняльне вивчення терміносистем англійської та української мов. Ці дослідження мають безпосередній вплив на сучасну лексикографічну практику, оскільки саме в ній вирішуються проблеми впорядкування системи термінів однієї мови і питання, пов'язані з приведенням термінів у відповідність шляхом перекладу та запозичення.

Незважаючи на значні напрацювання у галузі мистецтвознавчої термінології, низка проблем залишається недостатньо вивченою. Лише комплексний аналіз процесу формування мистецтвознавчої терміносистеми дозволяє з'ясувати закономірності розвитку української та англійської мистецтвознавчої термінології з метою логічного і лінгвістичного упорядкування її та створення ґрунтовного лексикографічного опису з огляду на лексико-семантичну та структурну характеристики, особливості перекладу.

Переклад термінів являє собою особливу, досить непросту задачу. Незважаючи на існування спеціальних словників з різних галузей знань, вибір відповідного варіанту перекладу пов'язаний з низкою складнощів. Проблемою перекладу термінів займалися такі вчені: С. В. Гриньов, Р. З. Загідулін, А. В. Суперанська та інші.

Тому у плані суто термінологічного дослідження актуальним видається уточнення специфіки відтворення мистецтвознавчих термінів саме на прикладі англійської та українських мов.

Мета дослідження: розглянути структурно-семантичні особливості та труднощі перекладу термінів мистецтвознавства з

англійської на українську мову.

Завдання дослідження:

- 1) визначити термін, як елемент сучасної термінологічної системи;
- 2) розглянути структуру та номінацію понять мистецтвознавчої термінологічної системи;
- 3) вивчити особливості утворення термінів мистецтвознавства;
- 4) проаналізувати труднощі перекладу термінів мистецтвознавства;
- 5) розглянути основні способи перекладу термінів мистецтвознавства.

Об'єкт дослідження – місце і роль термінів мистецтвознавства в системі сучасної термінології.

Предмет дослідження – лінгвістичні та структурно-семантичні особливості термінології мистецтвознавства.

Методи дослідження. Відповідно до завдань дослідження в різних його частинах застосовано метод порівняння та узагальнення, метод вивчення науково-методичної літератури та періодичних видань.

Апробація. Результати дипломної роботи апробовані на I Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація в науковому і освітньому просторі» (м. Одеса, Україна, 28-29 квітня 2020).

Публікації. Результати роботи висвітлені у Матеріалах I Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація в науковому і освітньому просторі» (м. Одеса, Україна, 28-29 квітня 2020). «Термінологія мистецтвознавства як об'єкт лінгвістичних досліджень» (ст. 362)

Структура роботи – складається з двох розділів та шести підрозділів, містить вступ, висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕРМІНОЛОГІЯ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Термін як елемент сучасної термінологічної системи

Проблема галузевих термінологічних систем, розширення їх меж, збільшення кількості компонентів, які входять до них набуває більшої актуальності у сучасних період розвитку лінгвістичної науки.

На початку XXI століття терміни стають винятково ефективним і динамічним інструментарієм людської діяльності, що підвищує інтерес вчених до аспектів і проблем теорії пізнання з метою підвищення ефективності наукової роботи на основі інноваційних систем штучного інтелекту. Відповідно, термінологія штучного інтелекту – це молода терміносистема, що перебуває у стані формування. Тому вивчення загальних тенденцій розвитку термінології в англійській мові є цікавим з теоретичного і практичного поглядів. Науковий текст з будь-якої тематики містить не тільки спеціальні терміни цієї сфери, але й загальнонаукову лексику, а також терміни інших галузей. Е.Ф. Скороходько розрізняє три групи термінів, які функціонують у межах одного тексту: інтрагалузеві, тобто спеціальні терміни цієї галузі, якій належить конкретний текст; екстрагалузеві, тобто спеціальні терміни інших галузей, та загальнонаукові, загальнотехнічні та міжгалузеві терміни. Науково-технічний прогрес вносить значні зміни у всі сфери розвитку суспільства, в тому числі у мовну картину світу, в зв'язку з чим виникає нагальна потреба вдосконалення системи передавання та обробки інформації, співробітництва науковців різних країн у найрізноманітніших сферах науки й техніки. Одна з найістотніших змін полягає в тому, що переважну частину лінгвістичного фонду

складає фахова лексика, і доля термінів у лексичному складі мови стрімко зростає. Тому цілком природно, що лінгвісти надають велике значення вивченню закономірностей утворення термінів, їх структури та семантики, аспектам упорядкування, питанням перекладу [43, с. 126]

На початку ХХІ століття людство вступило у новий етап науково-технічного прогресу, який названо інформаційною революцією. В умовах кардинальних змін в усіх сферах людської діяльності, пов'язаних із глобальною комп'ютеризацією, значною мірою зросли темпи збагачення словникового складу багатьох мов, зокрема англійської, яка зараз переживає справжній "неологічний підйом". У словниковому складі мови термінологічна лексика відіграє значну роль. Нові поняття в науці потребують нових слів. Це супроводжується появою нових термінів. Науково-технічні терміни як мовні знаки, що репрезентують поняття спеціальної професійної галузі науки або техніки, становлять суттєву складову наукових текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів). Дослідження термінологічної лексики спирається на визначення терміна. З приводу визначення терміну та вимог до нього в лінгвістичній літературі існують різні, не рідко протилежні точки зору. Частіше за все терміном називають слово, словосполучення, або просто мовний знак, що репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної сфери знань. Н. А. Баскаков визначає термін як стійке, моносемантичне (однозначне) слово або словосполучення, яке співвідноситься з іншими термінами всередині даної сфери термінології [8,с.65]. Але багато сучасних дослідників термінології відійшли від такого консервативного розуміння поняття терміну. І більш прийнятним вважають наступне визначення терміну[8,с.33]. Під терміном ми розуміємо слово або словосполучення, одне або декілька значень яких є спеціальними. Таке розуміння терміну ґрунтується на полісемії та передбачає, що слово в одному зі своїх

значень належить літературній нормі, а в іншому одній або декільком терміносистемам. Так як єдиного визначення терміна в лінгвістичній літературі ще немає, то завдання дати таке визначення залишається актуальним. Дослідження також показали, що не завжди термін має точні семантичні границі і виражає точно окреслене поняття. З цього випливає, що існує два підходи до вивчення терміна: нормативний (за Д. С. Лотте) і дескриптивний (за В. О. Винокуром) [5;25]

Так, у дефініції Б. Головіна провідною є “професійність” значення терміна: „Терміном я буду називати слово чи словосполучення (на базі підрядних зв’язків), яке має професійне значення, що використовується в процесі (і для) пізнання і засвоєння певного кола об’єктів та відносин між ними – з точки зору певної професії” [8, с. 8].

А. Реформатський за головну ознаку терміна пропонує взяти його дефінітивну функцію, підкреслюючи, що термін – це моносемічна, точна, стилістично нейтральна та позбавлена експресії одиниця термінологічного поля [41, с. 47].

Відомий лінгвіст цього періоду М. Кондаков у своєму „Логічному словнику” розглядає термін як „слово чи словосполучення, що є точною назвою строго визначеного поняття. Терміном називається також спеціальне слово чи вираз, прийняте для позначення чогось у певному середовищі, професії” [17, с. 594].

Науковець виділяє наступні теорії визначення термінології:

- 1) термінологія є складовою частиною лексичної системи літературної мови;
- 2) термінологія – це самостійний розділ лексики національної мови і має небагато спільних рис з літературною мовою;
- 3) термінологія взагалі не мова, а система знаків, які створюються штучно (математика, фізика, хімія і т.д.).

Автор вважає, що прихильники першої теорії основним аргументом вважають походження багатьох термінів від слів

загальнолітературної мови, подібність основних семантичних процесів, аналогічність засобів словотвору [17,с.22]. Послідовники другої доводять реальну можливість виділення термінології в окрему самостійну групу зі своїми закономірностями, які інколи не співпадають з нормами літературної мови. Третю точку зору відстоюють спеціалісти, на думку яких терміни складаються і функціонують у штучно створених умовах, що суперечать реальним умовам загальнолітературної мови, внаслідок чого вони не можуть розглядатися на рівних правах із загальноновживаними словами.

На нашу думку, найбільш виваженою є позиція, ґрунтована на тому, що термінологічна лексика є складовою частиною загальнолітературної мови.

Проте, на відміну від загальноновживаної, термінологічній лексиці властивий більший ступінь системності: слова в ній групуються не просто у вільному порядку, а, виходячи із семантики певної галузі знань, що створює особливу парадигматику, система термінів будь-якої науки знаходиться в прямій залежності від системи наукових понять, зв'язки і відношення, що формуються між ними, залежать від зв'язків і відношень між поняттями, які виражаються досліджуваними термінами.

Ознака системності терміна є вихідним принципом вітчизняної термінологічної школи, що базується на досягненнях теорії термінознавства, для якої системна організація мови є незаперечним фактом. Системністю вважатимемо особливу властивість терміна, яка відображає нерозривний зв'язок терміна з поняттям і проявляється в його певній класифікаційній приналежності. Ідея про те, що термін потрібно розглядати не сам по собі, а в комплексі, в системі, пропонувалася і розвивалася в працях Д. Лотте, який підкреслював, що наукова термінологія – це „не проста сукупність слів, а система слів чи словосполучень, пов'язаних певним способом між собою [25, с. 72]. На визначальну роль системності понять для системності термінів вказував

Г. Винокур: „...Термінологічна система відображає в семасіологічній структурі слів, які до неї входять, певні зв'язки і відношення, що об'єктивно існують у колі понять та явищ, котрі ними називаються” [5, с.220].

Будучи членом терміносистеми, термін володіє ознакою смислової системності, тобто, за своїм значенням термін тісно пов'язаний з усіма іншими членами терміносистеми – як позначення видового поняття відносно родового, як позначення результату дії відносно самої дії і т. д. Залежність терміна від системи понять проявляється також в особливій парадигматиці, у специфічному характері сполучуваності з іншими термінами у межах кожної терміносистеми. Тут ідеться вже не тільки про змістову системність, а й про лінгвістичну. Сучасні праці із системного аналізу термінології під системними ознаками самої термінології розуміють морфологічні, словотвірні, лексико-семантичні системні зв'язки, що існують між термінами як елементами мовної системи.

Д.С. Лотте пропонує наступні вимоги до наукового терміну: системність, незалежність від контексту, однозначність, точність та лаконічність. Термін не повинен бути полісистемним, омонімічним, синонімічним [25,с.47].

Можна розглянути вимоги до термінів уже на конкретному прикладі. Є. Ф. Скороходько висунув поняття та вимоги до термінів інформаційної мови.

Під інформаційною мовою вчений розуміє штучну мову, яка призначена для записування семантичної інформації з метою подальшого використання її в інформаційно-пошукових системах і інформаційно-логічних системах [43,с.27]. Є.Ф. Скороходько пропонує наступні вимоги до термінів інформаційної мови:

1. термін повинен володіти абсолютною однозначністю (в будь-якому контексті він повинен виражати лише одне поняття);

2. формальна структура термінів повинна виражати зв'язки між поняттями. Це допоможе у ряді випадків знаходити в текстах інформацію про ті класи предметів, які прямо ніде не названі;

3. повинна бути передбачена також можливість формальних перетворень термінів з метою отримання нових термінів для позначення новоутворених понять;

4. також повинна бути передбачена можливість автоматичного перекладу термінів з природних мов на інформаційну мову і навпаки;

5. термін повинен бути коротким [43,с.29].

Скороходько Е. Ф. характеризує термін як слово чи усталене словосполучення, що є членом такої лексико-семантичної системи, яка репрезентує певну фахову систему понять. Слід зазначити, що це тлумачення, як і наведені раніше, виключає з кола термінів загальнонаукові лексичні одиниці. Проте в цій же праці автор наводить дещо інше визначення терміна – “слово чи усталене словосполучення, яке виражає спеціальне поняття науки, техніки або іншої галузі людської діяльності, та має дефініцію, яка розкриває ті ознаки цього поняття, що є релевантними саме для цієї галузі” [43,с. 47-51].

Існує рід інших класифікацій термінів. Так, наприклад Мостовий М.І. поділяє термінологію на номенклатуру і професіоналізми. Номенклатура, відповідно, це сукупність спеціальних термінів-назв, які вживаються в окремій фаховій ділянці, а професіоналізми – це дублети науково-технічних термінів, які не складають замкнутої системи, а носять чіткий місцевий характер. Їм властива деяка емоційність, викликана особливостями протиріччя, внаслідок чого професіоналізми відносять до окремого підвиду діалекта, особливо якщо вони вживаються поза межами виробничих стосунків [33,с.192].

За своєю будовою та структурою М.І. Мостовий поділяє терміни на: 1) прості, які складаються з одного слова; 2) складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс; 3) терміни-

словосполучення, які складаються із декількох компонентів. Терміни-словосполучення поділяються на три типи: 1) терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть вживатися окремо і які зберігають своє значення; 2) терміни – словосполучення, одним із компонентів яких є науковий термін, а інший – слово загальноживаної лексики (цей спосіб утворення термінів є більш продуктивний, ніж перший, де два компоненти є самостійними термінами); 3) терміни-словосполучення, обидва компоненти яких є словами загальноживаної лексики і тільки сполучення цих слів є терміном (такий спосіб утворення науково-технічних термінів є непродуктивний) [33,с.48].

Терміни у даному випадку об'єднуються в термінологічні системи, які виражають поняття однієї галузі знань. У кожній термінологічній системі утворюються певні групи, для яких загальним є їх належність до класу предметів, або до класу процесів, властивостей і т. д.

Вивченням термінів та терміносистем займається наука термінознавство. Отже термінознавство – це наука, що вивчає спеціальну лексику з точки зору її типології, походження, форми, значення і функціонування, а також використання, упорядкування і творення.

Початок термінознавства пов'язаний з іменами австрійського вченого Ойгена Вюстера Нубасова і російського термінознавця Д. С. Лотте, які опублікували свої перші роботи в 1930р. На даний час роботою з теоретичними проблемами термінознавства займається ряд національних шкіл – австрійсько-німецька, франко-канадська, російська, чеська. На даний момент в термінознавстві виділяється ряд незалежних напрямків дослідження. В першу чергу можна назвати теоретичне термінознавство, яке вивчає закономірності розвитку і вживання спеціальної лексики. В свою чергу прикладне термінознавство займається встановленням практичних принципів та

рекомендацій з метою усунення нестачі термінів; їх оцінкою, описом, редагуванням, упорядкуванням, створенням, перекладом і використанням. Загальне термінознавство вивчає найбільш загальні якості, проблеми і процеси, що стосуються спеціальної лексики, а галузеве термінознавство займається вивченням спеціальної лексики і понять, які належать до окремих областей знань конкретних мов. Типологічне термінознавство займається порівняльним дослідженням особливостей окремих термінологій з метою визначення спільних рис та відмінностей окремих терміносистем, а порівняльне термінознавство, в свою чергу, займається порівняльним вивченням спільних та відмінних рис лексики різних мов, наприклад української та німецької. Семасіологічне термінознавство займається вивченням проблем, що пов'язані із значенням (семантикою) спеціальних лексем, зміною значень і різноманітними семантичними явищами – полісемією, омонімією, синонімією, антонімією і т. д. Ономасіологічне термінознавство вивчає структурні форми спеціальних лексем, займається процесом найменування спеціальних понять і вибором оптимальних форм найменування. Історичне термінознавство вивчає історію термінів та терміносистем для того, щоб виявити тенденції їх утворення та розвитку, що в свою чергу дозволяє дати вірні рекомендації стосовно їх упорядкування [43, с. 99]

На сучасному етапі формується ряд нових напрямків, серед яких слід зазначити когнітивне або гносеологічне термінознавство, що займається дослідженням ролі термінів в науковому мисленні та знаннях.

Термін може існувати лише як елемент терміносистеми. Терміносистема – це сукупність термінів, що адекватно виражають систему понять теорії, яка стосується певної спеціальної сфери людських знань чи діяльності. Отже терміносистема – це, по суті, пов'язана з певною сферою знань, проблемою, темою, науковою

школою. Визначаючи системність, як одну з основних ознак терміна, слід пам'ятати, що системні відносини термінів дійсні лише в межах термінології однієї області знань. Одним з найсуттєвіших лінгвістичних джерел системності в термінологічній сфері виступає системність морфології і словотвору. Терміни в своїй більшості, як і звичайні слова, утворюються на базі засобів загальної мови. [45, с. 101].

1.2. Структура та номінація понять мистецтвознавчої термінологічної системи

Термін *мистецтвознавство* досить складний за змістом. Він визначається як " комплекс суспільних наук, що вивчають мистецтво-художню культуру суспільства в цілому, окремі види мистецтва, їх ставлення до дійсності, закономірності розвитку, взаємозв'язку з соціальним життям і з різними явищами культури, всю сукупність питань форми і змісту художніх творів. Мистецтвознавчі науки включають літературознавство (частіше розглядається в комплексі філологічних наук), музикознавство, театрознавство, кінознавство, а також мистецтвознавство у вузькому і найбільш вживаному сенсі – науку про хореографічні мистецтва. Мистецтвознавство складається з теорії мистецтв, їх історії та художньої критики». Термін Мистецтвознавство часто визначається через співвідношення з іншими номінативними одиницями-теорія мистецтв і мистецтвознавчі науки, наука про мистецтва. Таким чином, термінологія мистецтвознавства – це система термінів теоретичної сфери, що має безпосередній зв'язок з практичними сферами реалізації творчої діяльності.

У першому із зазначених визначень відзначається тісний взаємозв'язок розглянутої сфери творчості з літературознавством – різновидом філологічних наук. Подібне включення в терміносистему всієї сукупності одиниць іншої наукової сфери вельми незвично для

терміносистем. Всі сучасні терміносистеми часто використовують залучені терміни внаслідок інтеграції сучасних наук і реалізації їх міжпредметних зв'язків, але такі терміни, як правило, позбавляються їх системних взаємовідносин з іншими одиницями терміносистем-донорів або проникають в адаптуючі їх терміносистеми у складі окремих мікрополів для формування вторинних терміносистем [26,с.6]. Повна інкорпорація однієї терміносистеми іншою свідчить про «нежорсткий» характер терміносистеми мистецтвознавства та специфічні процеси змішання терміносистем.

Термін *мистецтвознавство* вживається у вузькому і широкому сенсах. Можливість розуміння терміна у вузькому і широкому сенсах свідчить про розмитість його значення, що, мабуть, свідчить не тільки про невпорядкованість терміносистеми, а й про наявність спірних теоретичних аспектів організації самої науки. При вживанні терміна у вузькому сенсі відсутня згадка про Музикознавство, театрознавство і кінознавство. Пор.: "Під мистецтвознавством розуміється сукупність наук, що вивчають архітектуру скульптуру, живопис, декоративно-прикладне мистецтво» [31, с.58]. Інтернет-сайт "Вікіпедія" розширює поняття мистецтвознавства та його терміносистеми, в яку, крім архітектурних, музичних і театральних термінів, включаються терміни хореографічно.

Під словом "термінологія", як правило, розуміють сукупність лексичних одиниць, службовців для вираження понять певної галузі знання, які також утворюють чітко організовану систему (термінологія). При формалізованому описі сукупність номінативних одиниць постає як система термінів (терміносистеми) [14, с.10]. Співвіднесеність термінів всередині галузевої термінології з відповідним їй термінополем обумовлює відносно замкнутий характер термінології в порівнянні з більш відкритою системою лексики загального вживання. Термінологія, отже, – це «окреслена підсистема в межах загальної лексичної системи

мови і притому підсистема найбільш осяжна і обчислювана, тим більше що термінологія як підсистема у свою чергу розпадається на підсистеми за тематичними ознаками» [41, с.122]. Ступінь замкнутості терміносистеми мистецтвознавства носить особливий характер внаслідок інкорпорації в неї термінів літературознавства. Незважаючи на це, розглянута терміносистема обмежена складом одиниць, що виражають поняття різних видів творчості, тому вимога «осяжності» і «обчислюваності» як ознака термінологічності мовного знака дотримується і в даній терміносистемі.

Терміносистема мистецтвознавства, безсумнівно, пов'язана не просто з сукупністю, а з системою понять навіть при її широкому розумінні, так як відповідне термінополе структуровано окремими предметними сферами, наприклад: *антраша, аттитюд, па, пірует, фуєте* – термінополе хореографії; *гетерофонія, коду, лігатура, затакт, вібрато* – термінополі музичного мистецтва та ін.

Специфіка значення терміна особливо проявляється при зіставленні позиції слова, коли воно вживається як в термінологічному, так і в нетермінологічному значеннях. У цьому випадку виділяють три варіанти такого співвідношення: 1) тотожність семантики слова в термінологічному і нетермінологічному вживаннях; 2) більш вузьке або широке значення терміна в порівнянні зі значенням загальнолітературного слова; 3) термінологічне значення не є приналежністю мови загального вживання [15, с.42]. Таким чином, термінологічне значення часто близько загальномовному, але не завжди рівнозначно йому.

Терміни мистецтвознавства відповідають вимозі формування термінологічних значень за допомогою дефініцій: *абрис* – «лінійний обрис предмета, контур, силует»; *фовізм* – «один з перших великих художніх напрямків ХХ століття, що заклав основи нового розуміння кольору в живописі» [44]. В системі дефініцій в мистецтвознавчій

термінології можна відзначити всі три зазначених вище типу співвідношення значення слова і терміна: 1) тотожність значення слова і терміна: *орнамент* «візерунок, побудований на повторенні або ритмічному чергуванні елементів»; 2) звуження (а) або розширення (б) значення термінологізованого слова:

а) *атрибут* – «в образотворчому мистецтві предмет або якість, що є характерною ознакою будь-якого персонажа або явища»;

б) *кераміка* – «гончарні вироби, фарфор, фаянс, майоліка»;

3) специфічність термінологічного значення: *ведута* – «жанр пейзажного живопису, міський пейзаж» [44].

Парадигматичні відносини в термінології мистецтвознавства проявляються в різного роду опозиціях: 1) формальних: *композиція* - *експозиція* (однакові за формою, але передають різні дериваційні значення суфікси образотворчого мистецтва); 2) семантичних (*балюстрада* – *віадук*: види архітектурних споруд); 3) формально-семантичних (*портрет* - *автопортрет*: види портретних зображень).

Найбільш важливими і універсальними для будь-якої термінології є ієрархічні парадигматичні відносини, які сприяють інтеграції номінативних одиниць в тематичні групи і відображають системність екстралінгвістичного характеру (*голос* - *альт*, *бас*, *баритон*). Такі групи слід вважати тематичними у зв'язку з тим, що в них об'єднуються одиниці, що належать до різних частин мови (*анданте*, *модерато*, *ленто*, *модерато*, *бравурний*). Всі розглянуті групи слів в термінології (синоніми, антоніми, тематичні групи) - різновиди одного явища. Вони формують лексичні або семантичні поля (найважливіші маніфестації парадигматики).

Таким чином, термінологічність мовного знака у сфері мистецтвознавства демонструє як загальні, так і специфічні ознаки терміна.

1.3 Методологічна частина

Відповідно до завдань дослідження в різних його частинах застосовано такі методи дослідження:

За допомогою порівняльно-типологічного методу було виявлено основні закономірності, що є основою творення терміносистем у кожній з мов.

Зіставним методом було виявлено відмінності форми вираження термінів в українській та англійській мовах.

Описовий метод допоміг охарактеризувати та класифікувати інтерпретації досліджуваних мовних явищ, було описано термінологічні одиниці мистецтвознавчої сфери, їхні диференційні ознаки та класифікації.

Методом суспільної вибірки було виокремлено термінологічні одиниці із термінів суміжних галузей та фахових текстів. Також за допомогою аналізу дефініцій відбулося уточнення дефініцій термінів.

Метод вивчення науково-методичної літератури та періодичних видань допоміг проаналізувати структурно-семантичні особливості англійських термінів, знайти еквіваленти в українській мові.

В результаті аналізу перекладу термінів методів семантичного перекладу, зроблено наступні висновки: по-перше, терміни найчастіше є запозиченими як в мові оригіналу, так і в мові перекладу, при цьому відсутність транскрипції або транслітерації ще не говорить, що термін усталений. По-друге, багатьом термінам властиве явище детермінологізації.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТЕЦТВОЗНАВИХ ТЕРМІНІВ ТА ТРУДНОЩІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Особливості утворення термінів мистецтвознавства

Термінологічна лексика є однією з найбільших лексичних груп у словниковому складі мови, до того ж, темпи її розвитку в багатьох терміносистемах навіть вищі, ніж у загальноживаній лексиці (згідно різних даних, близько п'ятдесяти – вісімдесяти відсотків неологізмів у сучасних мовах належить до фахової, термінологічної лексики). Існує постійний динамічний взаємозв'язок між цими двома великими лексичними групами, що впливає на загальний розвиток мови.

Семантичні дослідження терміносистем є комплексом різних наукових підходів і результатом синтезу не тільки загальнонаукових методів, але і теоретичних і практичних наукових здобутків в окремих термінологічних системах, що повною мірою стосується терміносистеми мистецтва, як давньої по часовим рамкам свого формування, розвинутої і семантично складної. Вивченням семантичних процесів, що лежать в основі мовної категоризації, займаються Дж.Лакофф, Р. Ленекер, А. Вежбицька [63;64;8]. Глибинні процеси у семантичній структурі слова і інваріанта розглянуті у дослідженнях О.Ф. Лосева, П.О. Флоренського, С.М. Булгакова, які продовжили і розвинули семантичний науковий напрям «філософії імені» [27;59]. Значну роль відіграють фахові мистецтвознавчі і семантико-когнітивні дослідження Г.Вельфліна, Ж. Діді-Юбермана, Е. Панофського [77;57].

Мистецтвознавство відноситься до гуманітарних наук, і відповідно, мистецтвознавчі тексти містять в собі і ті особливості, які

властиві всім гуманітарним текстам, так, на думку Т.Е. Шехтер «гуманітарне знання завжди наповнене інтелектуальним, духовним та емоційним досвідом культури і є органічною складовою людського життя. Це знання сприймається як система установок, вироблених на основі історичного досвіду людства, вони регулюють і визначають ставлення людини до природи, людини до свого минулого і майбутнього» [49,с. 7].

Слід зазначити, що гуманітарні та суспільно-політичні науки, а значить і їх терміни, істотно відрізняються від технічних і природничих наук. Так, наприклад, з точки зору М.А. Розова, «...існуюча стійка традиція протиставлення наук природничих і гуманітарних зберігає своє значення до теперішнього часу через методологічні проблеми гуманітарного пізнання" [40, с.14].

Якщо перейти до розгляду текстів з мистецтвознавства, то корисно буде звернутися до роботи М. В. Козловської, в якій вона пише, що в результаті аналізу більше ста текстів з мистецтвознавства англійською мовою, стає очевидним, що мистецтвознавчі тексти слід відносити до наукових або науково-популярних текстів» [23, с . 49].

Автор зазначає, що ці тексти можуть бути написані як науковою мовою, так і розмовною мовою; в текстах зустрічається в рівній мірі як більш широкий і абстрактний виклад матеріалу про мистецтво, так і більш детальний і докладний розгляд якогось окремо взятого твору; одним авторам властиво утримуватися від вираження своєї особистої оцінки, інші ж навпаки будуть говорити про неї прямо; лексика, яка використовується в текстах з мистецтвознавства відрізняється великою кількістю абстрактних слів і словосполучень, використовується спеціальна термінологія [23,с.11].

Також у своїй роботі М.В. Козловська пропонує наступну класифікацію термінів з мистецтвознавства:

1. До першої групи вона відносить специфічні слова і

словосполучення (*stiletto*, *Vorticism*, *Cubism*, *Abstract Expressionism*, *quattrocento*, *easel*, *etching*, *palette-knife*, *hatch-strokes*, *square-ended strokes*, *stencil*).

2. Другу групу утворюють загальноповживані слова і вирази, такі як *painting*, *composition*, *line*, *contour*, *surface*, *pigment*, *space*, *canvas*, *segment*, *pattern*, *plane*, *texture*.

3. До третьої групи М.В. Козловська відносить так звані «комбіновані» терміни. Це часто вживані і стійкі словосполучення, які можуть набути особливого значення або віддінку саме в мистецтвознавчому тексті. Наприклад: *verve of the line* (жвавість лінії), *secure geometry* (стійка геометрія), *rough-stroked portrait* (портрет, написаний грубими мазками).

4. Нові терміни. Це можуть бути слова, часто запозичені з інших областей, наприклад, назва марки флуоресцентної фарби, що стала вже прозивною (*DayGlo*) або предмет комп'ютерної технології (*Quantel Paintbox*) [23,с.99].

Однією з головних особливостей мистецтвознавчих текстів є велике використання іншомовної лексики. Також в мистецтвознавстві широко використовуються маловживані і книжкові слова: *declivity* (уклін), *torpid* (онімільний, заціпенільний), *amalgamate* (об'єднуватися, з'єднуватися), *predilection* (перевага), *incarnate* (втілений, уособлений), *vapidity* (нудьга; несмак) [23,с.85].

Дійсно, більша частина термінів мистецтвознавства була запозичена з інших мов. Відповідно до думки А.Г. Анісімової, детальний аналіз російських термінів мистецтвознавства (і архітектури) виявив, що в мистецтвознавстві запозичені терміни складають більше 95%, а в архітектурі – більше 93% [1,с.14], в українській мові в мистецтвознавстві – 91%, в архітектурі 96 % відповідно[37,с.24]. Якщо розглядати англійську мову, то запозичені терміни в мистецтвознавстві складають 83 %, а в архітектурі 92 %[19,с.77].

Є ще один аспект запозичення термінів, який відіграє величезну роль у комунікації – утворення інтернаціоналізмів.

Інтернаціоналізми – це терміни, які не тільки збігаються і близькі за формою, а й збігаються за значенням не менше ніж у трьох мовах [Апресян].

Іншою особливістю мистецтвознавчої терміносистеми є той факт, що багато термінів в активно вживаються не тільки в спеціальній літературі, а й за її межами. Тут ми стикаємося з явищем детермінологізації.

Цікавий приклад наводить Я. Ланьлань у своїй дисертації, коли вона говорить про те, що в якості теми для побутового діалогу може бути художня виставка або галерея, картини улюбленого художника, покупка предмета мистецтва. В такому випадку термін втрачає своє точне визначення поняття. Як приклад Я. Ланьлань наводить уривок з есе видатного математика, поета і журналіста Бориса Кушнера «Учитель», який присвячений пам'яті відомого математика А.А. Маркова: «Над столом висіла невелика акварель, втім, можливо пастель, а, може бути, і невелике полотно, написане олійними фарбами. Фантастична, ймовірно парнокопитна істота, щось на зразок Гіппомонади, але з акцентом в бік кози або корови мирно паслася на рожевому лузі під рожевим небом невідомої науці планети. Картина ця заворожувала все тією ж стихійною парадоксальністю, свободою фантазії художника. Художником, в даному випадку в буквальному сенсі слова, був Андрій Андрійович. Називав він картину «місячною коровою», мабуть, вона висіла над його робочим столом з незапам'ятних часів. Це був єдиний мені відомий твір А.А.Маркова в жанрі живопису» [28,с.90].

О.Алієва у науковій розвідці «Семантичні інваріанти англійських термінів мистецтва і їх роль у функціонуванні окремих категоріальних груп» обґрунтовує функціонування термінів як у складі певних

термінологічних груп і кластерів, так і у випадках семантичного перетинання окремих кластерів, і роль семантичних інваріантів термінів у цих процесах на прикладі тематичної групи художньо-архітектурних термінів *picture window*, *bay window*, *bow window*, *Venetian window*, *Palladian window*, *Serliana window*, які сформовані у певні кластери, що взаємопов'язані між собою у межах термінологічної групи [2,с.7].

Мовний кластер – поняття, що використовується в строгому значенні в мовній систематиці. Таким чином кластер є аналогом єдиної мови [14,с.40].

Категоріальна група – це група термінів, яка характеризується однаковими категоріальними параметрами [14,с.77].

Інваріант – це абстрактне позначення однієї й тієї ж суті на відміну від її конкретних модифікацій – варіантів. Поняття «інваріант» – загальне значення одиниць, що варіюються, як деяка необхідна умова опису і тлумачення варіантів [14,с.80]

Наприклад термін *picture window* позначає «велике вікно з суцільного скляного листа, з привабливим краєвидом» [55]. Однією із «вузлових», ядерних семантичних ознак у структурі інваріанта зазначеного терміна є ознака «художнє, мальовниче полотно, картина». Звертаємо увагу на те, що цей компонент у складі семантичного інваріанта реалізується не просто як метафора чи буквальна зорова подібність, він є складним концептом, який цілковито визначає функціонування іншого ядерного категоріального семантичного компонента інваріанта – «вікно». Отже, в терміні *picture window* і в його семантичному інваріанті превалює власне концепт «*picture*» (тобто реалізується на різних семантичних рівнях модель, образ створеної картини, мальовничого художнього полотна, де вікно слугує лише облямівкою, рамою твору мистецтва. Таке поєднання двох ядерних семантичних компонентів у семантичному інваріанті породжує нову термінологічну одиницю – яка відрізняється, наприклад, від терміну

бельведер (*belvedere*), в семантичному інваріанті якого також є наявною частина диференційних семантичних компонентів концепту «*picture*» – комплекс ознак «*мальовничий краєвид*», але термін *belvedere* позначає павільйон з краєвидом у перспективі, альтанку, чи криту галерею (а може бути і назвою цілого палацу), тобто в його семантичному інваріанті особливо реалізується диференційний семантичний компонент «*нерукотворність краєвиду*», який не є домінантним у складі семантичних компонентів концепту «*picture*» (картина, художнє полотно, твір мистецтва, зображення тощо). Отже, така різниця у структурі семантичних інваріантів є джерелом і причиною виникнення різних термінологічних одиниць). Наведемо приклади реалізації семантичного інваріанта терміна у дискурсі: «*Frame Your View with a Stunning Picture Window*» [Frame Your View]; «*My morning routine featured a light breakfast, then a session in an overstuffed chair at my bay-view picture window, with an additional cup of coffee and the morning newspaper.*» [2,с.10].

Семантична ознака «*художнє, мальовниче полотно, картина*» (концепт «*picture*») є інтегральною ознакою, яка, зі свого боку, розгалужується на комплекс семантичних підкомпонентів. Взаємозв'язки між ними існують на різних семантичних рівнях, завдяки чому кожен компонент впливає на всю систему ознак семантичного інваріанта в цілому. Одними з таких диференційних семантичних компонентів терміна *picture window* з високим рівнем конотації є «*краса, гармонія*» і «*позитивне естетичне сприйняття, джерело позитивних емоцій*» (ці семантичні компоненти є, так само, складними багаторівневими концептами). Наприклад, «*But the best feature of the room, one even her fertile childhood imagination couldn't have conceived, was the five-foot picture window over the tub, which afforded a view of Mount Garnet, a jagged peak capped with snow most of the year.*»]; «*We see a sitting-room or den with the de rigueur furnishings. Upstage, a wide picture*

window with views of a large lake, Lake Marburg.» [2,с.11.]

Під час дослідження розвитку термінів цікавими виявляються процеси додавання чи зникнення певних семантичних ознак у структурі інваріанта, зокрема, ці процеси можуть охоплювати і «центральні», інтегральні конотативні ознаки. Дослідження діахронного аспекту розвитку терміна *picture window* показало, що в певний період (1960-ті роки) спостерігаємо майже повну нейтралізацію однієї з найсуттєвіших семантичних ознак інваріанта «*позитивне естетичне сприйняття, джерело позитивних емоцій*», і виникнення, на противагу їй, нових семантичних ознак з яскравим конотативним забарвленням - «*відверто негативне сприйняття денотата*» і «*невід'ємна ознака передмістя і його мешканців*» (це пов'язано із новелою Джона Кітса «*The Crack in the Picture Window*» (1956 р.), в якій описані негативні сторони американського передмістя і його мешканців 1950 -х років. Саме в ці роки передмістя формувалось, як явище, і характерною ознакою його будинків були великі панорамні вікна (*picture windows*)). Проілюструємо виникнення цього нового семантичного компонента на прикладі: «*The Symbol of Soulless Suburbia. Picture windows became a fixture in post-war homes... they became synonymous with the dark side of suburbia.*» [2,с.10.]. Згодом, у 1970-ті роки, семантичний компонент «*відверто негативне сприйняття денотата*» знижує ступінь своєї інтенсивності, а в багатьох позиціях у дискурсі нейтралізується, але супутній йому семантичний компонент «*невід'ємна ознака передмістя і його мешканців*» залишився у структурі семантичного інваріанта терміна (наприклад, «*An even worse sneer is «sprawl» as a description of the outward expansion of metropolitan growth... In some planners' vocabulary, sprawl has become a synonym for suburbia ... That haughtiness is now under counter attack. For instance, in their defense of suburban development, scheduled for publication by Basic Books next*

year, «*Picture Windows: How the Suburbs Happened*», Rosalyn Baxandall and Elizabeth Ewen devote a chapter to the "snobbery" of most of those who write disapprovingly about it.» [2,с.11.]; і приклад повної нейтралізації семантичної ознаки «відверто негативне сприйняття денотата» - «*If you've ever been in a home that was built in the 1950s or 1960s, chances are you've admired a large picture window in the living room.* » [2,с.7].

Доходимо висновку, що такі семантичні явища є можливими завдяки багаторівневій структурі семантичного інваріанта, який створює умови для постійного розвитку терміна, і концептуальна єдність інваріанта забезпечує збереження семантичних ознак і розвиток розгалуженої структури інваріанта за рахунок додавання нових семантичних компонентів.

У процесі вивчення функціонування термінів мистецтва і їх семантичних інваріантів з'ясовано, що зустрічаються випадки взаємозаміни чи одночасного смислового вживання у дискурсі термінів *picture window*, *bay window*, *bow window*, хоча вони належать до окремих семантичних кластерів і позначають певні класи художньо-архітектурних денотатів (до того ж, терміни *bay window* і *bow window* можна віднести до класу квазісинонімів (позначають різні види еркерів), з гіпер-гіпонімічним характером зв'язків («*bow window - a bay window in the shape of a curve*» [2,с.11]) і специфічними для інваріантів обох термінів комплексами диференційних семантичних ознак). Наведемо приклад такого функціонування зазначених термінів у дискурсі: «*Picture windows ... can be used in bay ... They're particularly beautiful in a bay window above a window seat.* » .

Терміни кластерної групи *bay window*, *bow window* відрізняються від груп *picture window* і *Venetian window*, *Palladian window*, *Serliana window* у структурі своїх семантичних інваріантів і наявністю особливих диференційних ознак, які мають яскраво конотативну забарвленість.

Так, незважаючи на те, що обидва типи вікон-еркерів і терміни, які їх позначають (*bay window* і *bow window*), використовуються у сучасних інтер'єрах і архітектурних рішеннях, їх семантичні інваріанти мають диференційний конотативний компонент «у стилі (у дусі) Вікторіанської і Едвардіанської епох». Особливо підкреслимо, що самі денотати, як художньо-архітектурне явище, з'явилися значно раніше - у середньовіччі і в готичний період (5 - 15 ст.), в той час вони позначались терміном *oriel window*, який має певні характерні диференційні семантичні ознаки інваріанта, що відрізняють його від термінів (і, певною мірою, денотатів) *bay (bow) window*. У складі цих диференційних ознак терміна *oriel window* виокремлюємо наступні: «архітектурна функція – переважно художньо-орнаментальне доповнення в архітектурі будівлі (і значно меншою мірою – функціонально-структурна її частина)», «безпосереднє призначення - альков; маленька будинкова (соборна) альтанка (церква); балкончик», «розташування - переважно верхні поверхи», «особливості художньо-архітектурного рішення – наявність консолей (здебільшого художньо виконаних)». Терміни *bay (bow) window* з'явились у Великій Британії пізніше – у період Британського Ренесансу (15 - 17 ст.), і далі функціонували в епоху бароко (16 - 18 ст.) і у вікторіанську (едвардіанську) епохи. Саме у вікторіанську і едвардіанську епохи художні денотати і, відповідно, терміни, що їх позначають, набули надзвичайної популярності, і, власне, цим фактом пояснюємо виникнення і стабільне існування протягом останніх століть у структурі семантичних інваріантів термінів *bay (bow) window* вищезазначеного диференційного семантичного компонента з особливою, яскравою конотацією «у стилі (у дусі) Вікторіанської і Едвардіанської епох». Наведемо приклади: «*It was one of those spooky old narrow Victorians with bay windows that survived the Earthquake and Fire.*» [*Sunrise Blues, c. 8*]; «... *semi-circular outer structure of the bow window is ideal for any*

architecture that smacks of the Victorian. » [Bay windows]; «Large bow windows gleamed like pale jewels in a crown, but showed nothing of light or life within.» [2,с.11]

Доходимо висновку, що маємо можливість спостерігати процес виникнення у складі семантичного інваріанта терміна *picture window* компонентів, які раніше входили в цій термінологічній групі тільки до складу семантичних інваріантів термінів *Venetian window* і *Palladian window (Serliana window)* – «наявність секцій у архітектурно-композиційному рішенні», а також «можливість існування різних форм секцій, зокрема, і арокних», окрім цього, ускладнюється семантичний компонент «особливості художніх форм, наявність характерних оздоблювальних деталей у художньому рішенні», набуваючи низку під компонентів [2,с.19].

Отже термінам мистецтва і їх семантичним інваріантам притаманна розгалуженість різнорівневої структури, яка виявляє концептуальну складність і конотативну насиченість, що зумовлює особливості формування окремих термінологічних груп і кластерів, а також специфіку взаємозв'язків між ними. Аналіз феномена семантичного інваріанта уможливорює пояснення явищ категоріальної розмитості як в межах однієї термінологічної групи, так і між окремими тематичними групами термінів.

Таким чином, терміни, залишаючись спеціальними лексичними одиницями для професійного спілкування, також можуть служити новим цілям, де реалізуються їх «приховані» семантичні і стилістичні можливості [28,с.65].

З іншого боку, існує ряд термінів, які були запозичені з загальнолітературної мови, але з плином часу повністю переосмислювалися, набули абсолютно нового значення, ставши "повноправними" мистецтвознавчими термінами, які входять в «картину світу» професійних художників і мистецтвознавців, наприклад,

decorative, picturesque [1,с.20], вони можуть послужити ілюстрацією до вищесказаного. Термінологічне значення цих слів як би йде на спад, і вони все частіше вживаються в загальнолітературному сенсі. У той же час існує деяка кількість спеціально створених для даної області термінів, що не мають паралелей в загальній мові, такими є терміни: *lettrism, linearity, ancona, imprimatura, etc* [2,с.24].

Одночасно, в мистецтвознавчих словниках зафіксовано такі терміни, запозичені з інших наук і областей знання, наприклад з області:

- філософії: *alternation, analysis, attribute*;
- психології - *association, adaptation, meditation*;
- естетики - *beauty, taste*;
- хімії - *bronze, alloy, acetone*;
- медицини - *antiseptic, anticoagulant* [1,с.21].

Для того щоб більш чітко визначити межу між терміном і загальнолітературною мовою, А. Г. Анісімова пропонує зіставити дефініції, які мають терміни в спеціальному словнику і в звичайному тлумачному словнику. В результаті, виявляється, що визначені дані за різними словниками відрізняються настільки сильно, що стає ясно – дати однозначне визначення терміну практично неможливо [1,с.22].

Включення термінів, які запозичені з суміжних наук, в мистецтвознавчі словники ставить за мету полегшити, наскільки це можливо, читання художньо-критичних текстів, адже неможливо говорити про художній твір мистецтва, без використання, наприклад, терміна естетики або ж терміна психології. Досить важко розповісти про фрески без певних термінів, запозичених з релігії. Не можна обійтися і без термінів хімії, коли мова заходить про твір ювелірного мистецтва [Анісімова].

Значні складнощі можуть виникнути при перекладі термінів, які позначають реалії або назви культурно-історичних цінностей.

Отже, терміни мистецтвознавства мають ряд важливих

особливостей, таких як велика кількість запозичень, авторська термінологія, наявність інтернаціоналізмів. Дуже часто слова загальнолітературного вживання стають термінами мистецтвознавства, а також на оборот термін може стати загальнолітературним словом. Крім того, в термінологію мистецтвознавства проникають також слова з інших областей і набувають в мистецтвознавчому контексті нового значення. Все це слід враховувати при перекладі мистецтвознавчої термінології.

2.2. Труднощі перекладу термінів мистецтвознавства

Переклад термінів, якщо вони використовуються в спеціальній області, буде відрізнятися від перекладу цих же слів, які знаходяться в іншому контексті (англ. *corkscrew*-штопор, але *corkscrew rule* – правило буравчика, а не штопора). Багато спеціальних позначень в різних мовах ґрунтуються на відмінних один від одного образах, це пояснюється різним світовідчуттям у окремих народів, для порівняння можна розглянути наступні приклади: укр. *голкеве вушко* і англ. *the eye of the needle*, укр. *глуха стіна*, англ. *blind wall*, *eye bolt* – болт з вушком; їх переклад завжди проходить через системи понять, образів, традицій [42, с.44].

Великий вплив на переклад надає особистість перекладача, даній тематиці присвячені роботи багатьох вчених (В.Денисенко, Р.Загідуллін, А.Караулов, Т. Кияк, І.Ревзін, В. Розенцвейг, О. Селіверстова). Перекладач сам по собі не є адресатом повідомлення, його роль полягає в тому, щоб правильно зрозуміти інформацію і передати її в найбільш адекватній формі адресату. Але якщо ми візьмемо до уваги, що мовна особистість «на мотиваційному рівні зливається з особистістю в найзагальнішому, глобальному соціально-психологічному сенсі» [22, с. 37], то стає очевидним, наскільки

істотними факторами є індивідуальні характеристики, цілі, мотиви, установки самого перекладача, який співвідносить і власну ментальну модель з картиною світу [13,с.27]. С. Баснетт висловлює думку, що мета теорії перекладу полягає в тому, щоб визначити і зрозуміти природу процесів, які відбуваються під час самого перекладу, а не створити збір правил для отримання досконалого перекладу. Точно також як літературна критика ставить собі за мету не створити набір норм як написати ідеальну поему або роман, а зрозуміти внутрішню і зовнішню будову художнього твору [51,с.100].

На думку Ф. де Соссюра «якби слова служили для вираження заздалегідь даних понять, то кожне з них знаходило б точні смислові відповідності в будь-якій мові; але насправді це не так» [42, с.10].

Також деякі вчені (наприклад, Найда [70,с.55]), не можуть прийти до однозначного висновку про те, чи можна розглядати переклад як науку або як мистецтво.

Проблеми перекладу термінів можна розділити на дві великі групи: до першої групи належить проблема використання спеціальної лексики як елемента розподілу змісту в текстах, що перекладаються, а до другої – проблема перекладу термінів.

Актуальність останньої проблеми пояснюється тим, що лексичні системи навіть близькоспоріднених мов не збігаються повністю, і є небезпека викривлення змісту оригінального тексту в разі вибору невідповідних варіантів перекладу термінів [7,с.66].

При перекладі, на жаль, далеко не завжди існує однозначний еквівалент для перекладеного терміна. При цьому можливі два випадки - перший випадок, коли в мові перекладу існує відповідний еквівалент, і другий випадок, коли такого еквівалента немає. Але навіть і в першому випадку здійснити коректний переклад не завжди виявляється простим завданням. С.В. Гриньов говорить про те, що при наявності тільки одного варіанту перекладу, здійснити переклад досить просто, але

вибрати найбільш вдалий варіант з існуючих варіантів куди складніше і необхідно проаналізувати адекватність перекладу в кожному конкретному випадку. Якщо ж еквівалент відсутній, то С. В. Гриньов пропонує розглянути наступні підходи до перекладу:

а) запозичувати іншомовний термін з дотриманням певних правил його транслітерації, наприклад, *brooder house* – брудергауз (пташник для курчат, який обігривається).

б) калькувати іншомовний термін, це можливо лише в тому випадку, коли він з'явився в результаті семантичного перенесення, наприклад, в термінології інформатики *word* – слово (машинне).

в) послівний переклад (або структурне калькування), тут важливо враховувати особливості терміноутворення в різних мовах, наприклад, можливість заміни деяких термінів-словосполучень англійською мовою складними словами української мови, наприклад, *water intake* – водозабір, *local water supply* – місцеве водопостачання.

г) застосування описового перекладу: *batch processing* – пакетний режим обробки даних» [7, с. с.243].

На думку М.М.Володіної, всі терміни також можна розділити на групи, в залежності від труднощі їх перекладу:

1. терміни, які позначають іноземні реалії і повністю ідентичні вітчизняним реаліям;

2. терміни, які позначають іноземні реалії, для яких немає аналогічних вітчизняних реалій, однак є загальноприйняті термінологічні еквіваленти;

3. терміни, які позначають іноземні реалії, для яких немає відповідних вітчизняних реалій і немає загальноприйнятих термінологічних еквівалентів [6, с.33].

В.М. Лейчик виділяє шість найбільш поширених способів перекладу термінів: знаходження еквівалента, надання терміну нового значення під впливом терміна в мові оригіналу, семантичне і структурне

калькування, запозичення, описовий переклад [30,с.77].

Згідно з роботами Снелл-Хорнбі, у вченого, який хоче ввести новий технічний термін, є три можливі шляхи:

- Як у випадку з терміном норма, слово загальнолітературної мови може отримати особливе нове значення. Однак тут виникає небезпека, що воно буде неправильно витлумачено, і в різних мовах його почнуть вживати по-різному.

- Винахід абсолютно нового терміна, як наприклад, термін *Botschaftsträger*.

- Слово можна взяти з класичної мертвої мови, такої як латинь або давньогрецька, і дати йому деяке визначення, необхідне в рамках даної теорії, як це сталося зі словом скопос у функціональному підході .

Найбільші труднощі, однак, пов'язані з системним зіставленням у лексиці. Тут доречно навести вислів А. Д. Швейцера: "...якщо ми не виходимо з уявлення про лексику як про хаотичне нагромадження зовнішніх по відношенню один до одного елементів, нам не слід обмежуватися констатацією тих чи інших відмінностей між окремими лексичними одиницями, а спробувати визначити, який вплив роблять ці розбіжності на структуру і внутрішні взаємозв'язки більш великих угруповань лексичних одиниць" [48,с.107].

Крім того, при перекладі важливо враховувати, що для вираження одних і тих же понять можуть використовуватися різні слова, те ж саме нерідко відбувається і з термінами. М. Бейкер пропонує наступні причини для пояснення цього явища:

1. Географічні (наприклад, відмінність в англійській та американській англійською: *lift i elevator*);

2. Тимчасові (представники різних вікових груп використовують різні слова, а також слова, які належать до різних історичних періодів, наприклад, *verily i really*);

3. Соціальні (слова і конструкції, використовувані

представниками різних соціальних груп, наприклад, *scent* або *perfume*; *napkin* або *serviette*) [50,с.88].

Як пише А. Г. Анісімова, необхідно провести порівняльний аналіз англо-українських наукових перекладів і виявити і описати ті лексичні одиниці, які найчастіше вибираються в мові перекладу як еквіваленти лексичних одиниць оригіналу. Такий аналіз дозволить створити систему семантичних відповідностей між двома мовами, і таке дослідження може виявитися покладеним в основу лінгвістичної теорії перекладу гуманітарних термінів [1,с.10].

Таким чином, переклад термінів являє собою досить складну задачу. Навіть при наявності зафіксованого в словнику еквівалента вибір найбільш коректного в заданому контексті варіанту, може являти собою непросте питання. Дослідники даного питання (В.Н.Комісаров, І. я. Рецкер, Л. С. Бархударов) виділяють кілька основних підходів при перекладі терміна: знаходження еквівалента, запозичення, калькування, описовий підхід. Більш детально класифікації способів перекладу будуть розглянуті в наступному підрозділі цієї глави.

2.3. Способи перекладу мистецтвознавчих термінів

Класифікацією способів перекладу займалися багато вчених, в їх в числі Л.С.Бархударов, Т. А. Казакова, В. Н. Комісаров, І. я. Рецкер та інші.

Для того, щоб перекладати терміни, як, втім, і інші лексичні одиниці можливе застосування різних підходів. При цьому в цілому всі види перекладу можна розділити на дві великі групи, про це пишуть багато вчених, в тому числі А.В. Федоров. До першої групи належить переклад в основі якого лежить прагнення до дослівного або інакше буквального відтворення вихідного тексту, при цьому може наноситься збиток стилю і змісту. До другої групи належить переклад, осовною

метою якого є прагнення передати «дух» оригіналу, нехай навіть в збиток точності перекладу [8,с.66].

Розглянемо класифікацію способів перекладу, запропоновану В.Н. Комісаровим. Він пропонує дві класифікації способів перекладу, причому, перша з них ґрунтується на характері текстів, що перекладаються, а друга на характері мовних дій перекладача в процесі перекладу.

Перша класифікація заснована на жанрово-стилістичних особливостях оригіналу, а друга – на психолінгвістичних особливостях мови. В.Н. Комісаров пропонує наступні визначення: «Жанрово-стилістична класифікація перекладів залежно від жанрово-стилістичних особливостей оригіналу обумовлює виділення двох функціональних видів перекладу: художній (літературний) переклад та інформативний (спеціальний) переклад. Психолінгвістична класифікація перекладів, що враховує спосіб сприйняття оригіналу і створення тексту перекладу, підрозділяє перекладацьку діяльність на письмовий переклад і усний переклад» [28, с. 97]

Основні способи перекладу, або, як вони називаються інакше, лексичні трансформації, які використовуються під час перекладу, містять такі перекладацькі прийоми як: перекладацька транскрипція і транслітерація, калькування і лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція). До найбільш часто використовуваних способів граматичних трансформацій зазвичай відносять наступні: синтаксичне уподібнення, поділ одного речення на кілька, навпаки, об'єднання речень, граматичні заміни (заміна форм слів, частин мови або членів речення). До комплексних лексико-граматичних трансформацій належить компенсація, антонімічний переклад та експлікація (описовий переклад) [24, с.172].

Зупинимось на тих способах перекладу, які застосовуються до перекладу лексики, зокрема, до перекладу термінів .

В. Н. Комісарову пропонує наступні визначення:

Транскрипція і транслітерація – це такий спосіб перекладу, при якому форма іншомовних слів відтворюється за допомогою алфавіту мови перекладу. При цьому транскрипція – це відтворення звукової форми, а транслітерація - це копія літерного складу слова: напр. *absurdist-абсурдист* [24, с.173].

Калькування - це такий спосіб перекладу, при якому проводиться заміна її складових частин - це можуть бути як морфеми, так і слова або навіть стійкі словосполучення – їх семантичними відповідностями мовою перекладу, напр.: *mass culture-масова культура* [24, с.175].

Лексико-семантичні заміни - це такий спосіб, при якому використовується переклад таких слів, значення яких мовою перекладу може не збігатися зі значеннями цих же слів мовою оригіналу, однак це значення можна отримати якщо застосувати наступні лексико-семантичні перетворення: конкретизація, генералізація і модуляція значення вихідної частини [24, с.176].

Модуляція - це заміна слова або словосполучення таким словом або словосполученням, значення якого можна вивести із значення оригіналу логічним шляхом. Найчастіше такі значення знаходяться в причинно-наслідкових зв'язках: напр. *I don't blame - я їх розумію* [24, с.177].

Виділяється також і антонімічний переклад – це такий спосіб перекладу, при якому має місце лексико-граматична трансформація, наприклад, заміна ствердної форми на негативну форму або навпаки: напр. *Their house had no screen doors.- Двері у них були суцільні.* [24, с. 185].

Однак даний вид перекладу практично не застосовується при перекладі термінології, у зв'язку з чим, ми не будемо зупинятися на ньому докладно.

Існують також і інші класифікації способів перекладу

Л.Бархударова та Я.Рецкер. Але в цьому дослідженні важливі способи перекладу лексичних одиниць, а саме термінів, тому в подальшому при аналізі способів перекладу термінів, ми будемо спиратися на класифікацію, запропоновану Т.А. Казаковою. Розглянемо, які способи перекладу вона виділяє.

По-перше, це перекладацька транскрипція – це "формальне пофонемне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови, на яку здійснюється переклад" [21, с.15].

Дуже схожий на нього спосіб транслітерація, з тією відмінністю, що це формальне літерне відновлення лексичної одиниці оригінального тексту за допомогою алфавіту мови перекладу. Якщо ж мова йде про переклад, припустимо, топонімів, то може мати місце змішаний переклад, коли значуще слово буде переведено за допомогою семантичного перекладу, а сама назва за допомогою транслітерації: напр. *Gulf of Mexico*-Мексиканська затока; *River Thames*-Річка Темза [21,с.10].

Тут потрібно згадати про те, що семантичний переклад відрізняється від так званого "точного перекладу", тільки з тієї точки зору, що він вимагає більшої уваги до естетики перекладу. Семантичний переклад також відрізняється більшою гнучкістю, ніж точний переклад, більше ґрунтується на перекладацькій інтуїції [69,с. 46].

Транслітерація, як вже було сказано, може використовуватися для часткового перекладу, коли частина слова зберігає ту ж форму, що і на мові оригіналу. Іноді до цього прийому вдаються при літературному перекладі, і тоді лексичні одиниці, які залишаються без перекладу і зберігають певний колорит, властивий мові оригіналу [52,с.35].

Також можливе застосування транскрипції з паралельним коментарем. Терміни - це особливі лексичні одиниці, які особливо часто перекладаються за допомогою транскрипції, особливо це стосується термінів, які були запозичені з грецької, латинської або англійської

мови. Що стосується українських термінів, то, як правило, до них застосовується транскрипція в тому випадку, якщо вони несуть певний національний колорит: напр. *чорнозем-chornozem*, *Соборність – Sobornist*, *Дума-Duma* [21,с,77].

Іншим способом перекладу є калькування - це відтворення вже не звукового, а «комбінаторного» складу слова, тобто переклад окремих складових частин слова або всієї фрази цілком.

Калькування дуже часто застосовується при перекладі, а також сприяє появі великої кількості запозичень, особливо в тих випадках, коли транслітерація з яких-небудь причин виявляється неприйнятною.

Калькування також часто застосовується при перекладі прислів'їв, в тих випадках, коли з якихось причин важливо зберегти не тільки ідею, але і семантичну основу.

Т. А. Казакова також виділяє звуження (конкретизацію) і розширення (генералізацію), про які вже було сказано вище. Цей спосіб застосовується в тому випадку, коли «міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці нижче ніж міра впорядкованості відповідної їй за змістом одиниці в мові перекладу [21,с.17]. Як приклад звуження автор наводить українське дієслово, яке може бути використане в самих різних ситуаціях, і його значення може значно змінюватися в залежності від контексту; в англійській же мові йому будуть відповідати різні лексичні одиниці з більш вузьким значенням:

to explore (пор. дослідити місцевість – *to explore the environment*);

to investigate (пор. дослідити ринок – *to investigate the market*)

to research into (пор. дослідити явище – *to research into the classical literature*) [21,с.88].

Як приклад перекладу з англійської мови на українську можна розглянути слово *man*, яке дуже широко вживається і вимагає слова з більш конкретним значенням українською мовою, наприклад:

He is a man of taste – він людина зі смаком;

all the king's men – всі королівські солдати [21,с.90].

Найбільш складною процедурою в процесі вирішення лексико-семантичних проблем є функціональна заміна. Часто виникає ситуація, коли жоден з варіантів, пропонованих словником, не підходить в даному контексті, і тоді виникає необхідність скористатися функціональною заміною. Як приклад розглянемо вираз *the relaxation of the well-earned rest*, яке може викликати труднощі при перекладі, хоча б тому що словникові значення *relaxation* (зменшення, пом'якшення; ослаблення; розвага; розрядка [Козакова]) в даному випадку не підходять. Тому тут може допомогти заміна оригінального виразу українським «насолоджуючись заслуженим відпочинком» [21,с.77].

У тому випадку, коли словникові еквіваленти не підходять або ж просто відсутні, то можливе застосування такого способу, як описовий переклад, який нерідко використовується паралельно з транскрипцією. Час описовий переклад застосовують при перекладі термінів і культуронімів.

Коментар м це спосіб перекладу, який дуже схожий на описовий переклад, але відрізняється тим, що він містить більш детальну інформацію, пояснення того, що означає слово в оригінальному тексті в широкому контексті культури, до якої він належить.

Варто уточнити, що в цьому дослідженні ми не будемо розділяти транскрипцію і транслітерацію, так як дуже часто кордон між ними провести доволно проблематично.

Таким чином, існує кілька класифікацій способів перекладу лексичних одиниць. У нашому дослідженні для подальшого аналізу термінів ми будемо використовувати класифікацію Т.А. Казакової, яка виділяє наступні способи перекладу: семантичний переклад, калькування, транскрипція і транслітерація, функціональна заміна, описовий переклад, генералізація (конкретизація).

Матеріалом дослідження послужили два джерела матеріалу –

монографія *Geoffrey Batchen «Burning with Desire: The Conception of Photography»* англійською мовою та її переклад українською «Вогонь бажання. Теорія та історія фотографії» під редакцією Олени Червоник видавництва «Родовід» м.Київ.

Монографія австралійського теоретика й історика фотографії, що тепер очолює катедру історії мистецтва в Оксфордському університеті, підважує одночасно і модерністські, і постмодерністські уявлення про фотографію. Однак Бетчен не намагається примирити ці два опозиційні теоретичні табори: замість досліджувати онтологію чи владу Бетчен пропонує подивитися на процес виникнення фотографії, аналіз якого доводить, що фотографія не є одномоментним технологічним винаходом чи художнім засобом, що його створив один автор. Вона радше постає з множинних джерел у певному часовому проміжку кінця XVIII – початку XIX сторіччя, у такий спосіб оприявнюючи наполегливе бажання модерного бачення (у його фізіологічному та метафоричному розумінні). Автор спирається на концепції Мішеля Фуко і Жака Дерріда та розмірковує про фотографію як інструмент формування та віддзеркалення модерного бачення.

Мистецтвознавчі терміни вибиралися методом суцільної вибірки з тексту і зіставлялися з перекладом, наданим в українсько-англійському і англо-українському словнику під редакцією М.Подвезько та М. Балла.

Транскрипція і транслітерація – це широко використовувані методи перекладу, які, як і будь-які інші, мають свої переваги і недоліки. З одного боку, використання цих методів значно спрощує процес перекладу, так як пропадає необхідність підбирати точну відповідність терміна мовою перекладу, до того ж таким чином, з'являється безліч інтернаціональних термінів, значення яких зрозуміло носіям різних мов. З іншого боку, значення транслітерованого терміна часто буває не зовсім зрозумілим, до того ж навіть у випадку інтернаціональних термінів можливе виникнення плутанини, через те, що в різних мовах і

культурах терміни можуть мати різні відтінки значень, особливо це актуально для термінів мистецтвознавства, які, як уже було згадано, не можуть бути чітко відокремлені від загальнолітературних слів.

Як приклади, розглянемо такі терміни, як *флоральний (floral)*, *інспірований (inspired by)*, *медієвіст (medievalist)*.

Термін флоральний [35, с. 21] – транскрипція англійського слова *floral*, безпосередній переклад англійського слова *floral* – квітковий, що відноситься до флори. Саме слово флора давно увійшло в українську мову, тому в даному випадку транскрипція може бути частково виправдана, адже загальне значення слова легко вгадується. Але все ж у словнику М. Підвезька та М. Балла ми знаходимо наступний переклад:

1. 1) *квітковий*

- *scent*-квітковий запах (духів)

- *pattern* - квітковий візерунок (тканини тощо.)

а - *tribute*-підношення квітів (в знак вдячності і т. п.)

2) бот. *квітковий*

- *organs* - квіткові органи, частини квітки

2. відноситься до флори; рослинний [35, с. 88].

Тому такий переклад як флоральний здається нам не зовсім доцільний.

Сюди ж можна віднести термін *вітальний* [35, с. 273] від лат. *vital* *життєвий*. Термін вітальний порівняно широко використовується тепер в українській мові. Його можна було б просто перевести, в такому випадку, ми могли б отримати варіант *Жива лінія*, що досить повно, на наш погляд, відображало б основну ідею. При цьому в даному випадку, ми знаходимо даний варіант перекладу в словнику:

1. 1) *життєвий*

~ *force / principle* / - життєва сила / - Е початок/

~ *functions* - життєві відправлення, життєдіяльність

~ *capacity*-життєва ємність легенів

~ parts = ~s 1

~ spark-образн. іскра Божа, душа, життя

2) біол. *вітальний* [35,с.88].

Дещо складнішим для розуміння є транскрипція англійської *inspired* (натхненний, натхнений) – *інспірований* [35,с. 25]. У книзі це слово зустрічається в наступному контексті: « ... інспіроване невгамовною жагою знань і натхненне ідеєю французьких енциклопедистів... » [10,с.78] . Тоді як англійський варіант містить лише одне вживання терміна: "*Inspired by an insatiable thirst for knowledge and the French Encyclopedia...*"[61,с.25]. У словнику М. Подвезько та М. Балл ми маємо лише переклад «*inspired*» – «натхненний» [35,с.66]. Таким чином, застосування терміна «*інспірований*» в даному випадку викликає деякі сумніви. З іншого боку, слово «натхненний» не можна однозначно назвати терміном, так як це швидше слово загальнолітературної мови, тоді як «*інспірований*» сприймається саме як термін.

Крім того, в словнику М. Подвезько даний варіант перекладу присутній:

1. 1) натхненний

in an - moment - в момент натхнення

2) рел. священний

- writings-Святе Письмо

2. інспірований

- article-інспірована стаття [35,с.17].

Тут в першому і другому випадку ми бачимо відмінність за стилем, однак, однозначно сказати, який з варіантів перекладу буде оптимальним в даному випадку, важко.

Термін *кракельоване* являє собою транскрипцію англійського *crackle* – тріск, хрускіт, тріщина. У словнику М. Подвезько ми маємо наступне пояснення: *crackle* – кракель (вид порцеляни, скла та ін., що мають на поверхні міль дрібних тріщин) [35,с.313].

У книзі українських перекладачів ми бачимо: «Кракелюри округлої форми, як на полотні Рейнолдса. ...Пані Сіддонс у вигляді музи трагедії «(Британський музей, Лондон), називають» зморшками» [10,с. 257]. Українське слово для такого виду скла відсутнє, тому вводиться даний термін.

З першого погляду деякі сумніви викликає термін *медієвіст* [Подвезько,с. 30], утворений шляхом транслітерації англ. *Medievalist* - фахівець з історії Середніх віків. Однак його вживання може бути виправдано тим, що в українській мові немає терміна, який виражав би це поняття одним словом, однак, слово медієвіст може вносити деяку складність для розуміння. Англійське слово утворено від латинського *medium* (середина) і *aevum* (епоха, вік) [35,с.106], тому за рахунок першого кореня його сенс простіший для розуміння в англійській мові. З іншого боку, дане слово зустрічається в книзі в наступному контексті «Льюїс Клайв Стейплс (Lewis, dive Staples) (1898— 1963), англ, філолог - медієвіст, літ. критик, письменник " [10,с.288]. Крім того, даний переклад ми знаходимо і в словнику М.Подвезько: *medievalist медієвіст (вчений-знавець середньовіччя)* [35,с. 82].

Тобто даний термін можна назвати цілком усталеним, хоча і не дуже широко поширеним.

Таким чином, у разі відсутності в мові перекладу відповідного терміна та, якщо описовий переклад представляється занадто громіздким, можуть з'являтися нові терміни, отримані саме шляхом транслітерації. Так виникають неологізми.

Як пише А.Г. Анісімова, сам термін неологізм був запозичений з психіатрії, «де словом неологізм позначали нове слово, похідне або непохідне від існуючих слів, або присвоєння нового сенсу вже існуючому слову (неологізм вживання або паралогізм); і хоча його поява можлива і в мові здорових людей (дитяча мова, гра слів), але особливо часто неологізм зустрічається у душевнохворих» [1,с. 187].

В якості останнього прикладу розглянемо італійське запозичення – термін *майоліка* (англ. *majolica*) [61, с. 185]. Термін отримав свою назву від назви острова Майорка, через який вироби в техніці майоліка потрапляли в Італію. Сам же острів Майорка названий так від лат. *majore* (головний), тому що Майорка найбільший з трьох розташованих поруч островів. Даний термін можна зустріти як синонім слова фаянс.

У кількох містах Італії відкрилися фабрики майоліки, слава якої сприяла виникненню в XVI столітті її виробництва в Північній Європі. Північноєвропейська глазурована майоліка отримала назву фаянс (від назви італійського міста Фаенца). Виробництво голландського фаянсу зосередилося до середини XVII ст. в Делфті. "Делфтський фаянс" – це голландська синя з білим майоліка» [10, с. 293]. Подібні зміщення значення термінів часто призводять до плутанини в спробі створення єдиної терміносистеми.

Таким чином, використання транскрипції і транслітерації це зручні способи перекладу, з якими, однак, потрібно проявляти особливу уважність і не вдаватися до даних методів занадто часто, щоб уникнути труднощів розуміння тексту (Додаток А).

Далі ми розглянемо два таких протилежних підходи до перекладу, як функціональна заміна і калькування (Додаток А). Обидва способи мають широке застосування при перекладі термінології. При цьому під час підбору перекладу термінів з книги «Вогонь бажання. Теорія та історія фотографії» Джефрі Бетчена під редакцією Олені Червоник за допомогою словника М.Підвезька обидва методи зустрічаються приблизно в два рази рідше, ніж у книзі. Почнемо з розгляду функціональної заміни.

Слідом за Т.А. Казаковою, під «функціональною заміною» ми будемо розуміти спосіб перекладу, який застосовується, «коли жодна з відповідностей, пропонованих словником, не підходить до даного контексту».

Пошук функціональної відповідності виявляється особливо актуальним у випадку так званої безеквівалентної лексики, тобто слів, які чомусь не зафіксовані двомовними словниками. Найчастіше в цю категорію потрапляють новостворені і ті, що ще не увійшли до словника мовні одиниці або слова, які позначають предмети або явища, не відомі культурі мови перекладу ("реалії", або "культуроніми") [21,с.33].

Спочатку розглянемо приклади з досліджуваної нами книги "Вогонь бажання. Теорія та історія фотографії" Джефрі Бетчена під редакцією Олени Червоник [10,с.277]. Варто відзначити, що в процесі самостійного перекладу термінів з книги з мистецтвознавства спосіб функціональної заміни був використаний значно рідше (11%), ніж в прикладах з книги (25%).

Наведемо кілька прикладів функціонального перекладу.

- *connoisseurs* - захоплюються мистецтвом, любителі [61, с. 250];

- *знавець (особ. мистецтва)* [61,с.254].

Конотація перекладу, даного в книзі, не скільки менш позитивна, так як робиться акцент саме на непрофесіоналізмі «любителів».

Тепер звернемося до терміну *centerpiece* і його перекладу, поданого в

книзі: *centerpiece* - настільна прикраса [61,с. 264].

Порівняємо наведений вище переклад з перекладом, даним в словнику М. Подвезько:

1. орнаментальна ваза в центрі столу (обіднього)
2. орнамент на середині (стелі тощо.)
3. 1) головний, основний предмет колекції тощо.
2) головна прикраса; головний ефект
4. тех. Хрестовина [35,с.100].

Цікаво, що наведений у книзі переклад ми знаходимо якраз-таки не в мистецтвознавчому словнику, а в словнику М.Підвезька, звідки

впливає, що переклад, даний в книзі, є цілком вдалим, адже в книзі термін «*настільна прикраса*» відноситься до порцелянового виробу у формі фламінго, яка дійсно повинна знаходитися в центрі столу і прикрашати його.

Stenciled - нанесений за допомогою шаблону [61,с. 9];

1. трафарет, шаблон

2. візерунок або напис за трафаретом

2. 1. 1) наносити візерунок за трафаретом; фарбувати за трафаретом

2) робити напис за трафаретом [35,с.99].

Даний переклад збігається зі словниковим, хоча варто відзначити, що англійський однолексемний термін не має однолексемної відповідності українською мовою, через що в даному випадку і неминуча функціональна заміна.

Streamlining – обтічна форма, обтічність форми [61, с. 478];

Переклад, даний в словнику М. Подвезько, практично не відрізняється,

але тут знову для пояснення даного терміна використовується кілька слів:

- надання тілу обтічної форми [35,с.88].

Зважаючи на особливості англійського словотворення, існує ряд термінів, утворених за типом Noun + Noun і Verb+Noun. При перекладі це

часто призводить до використання функціональної заміни:

- *snuff bottle* – посудина для нюхального тютюну [Geoffrey,с. 16];

- *treasure trove* – сховище художніх цінностей [Geoffrey, с.25];

- *interior design* – мистецтво художньої організації простору [Geoffrey, С 38];

- *silver hallmark* – клеймо для позначення проби срібла [61,с. 41].

В англійських термінах іноді зустрічається дієслово у формі

Participle II.

У такому випадку при перекладі на українську мову часто має місце функціональна заміна, наприклад *artistically minded* – цінителі мистецтва [61, с. 169].

Крім того, багато подібних термінів є авторськими. Так, в досліджуваному матеріалі ми зустрічаємо наступні словосполучення – *image-making, image-reading*:

"...*The scienza della pittura (history of art) was focused on specific problems of painting (such as perspective and colour). Not only did it not deal with the specific problems of the other arts, such as sculpture, but it omitted many general aspects of image-making and image-reading that now seem part and parcel of art theory...*"[61,с.9].

Терміни *image-making* і *image-reading* не можна знайти ні в одному словнику. Це, ні що інше, як авторська термінологія [Анісімова].

Тепер ми більш детально розглянемо метод калькування. Зазвичай він застосовується при перекладі термінів-словосполучень або ж для складних слів. Застосовувати даний спосіб найкраще в тому випадку, коли внутрішня форма терміна чітко ясна. Однак не завжди значення складеного слова або словосполучення дорівнює просто сумі його елементів, що може привести до некоректного перекладу.

Mauction house-аукціонний зал [61, с. 100];

classical renaissance-класичний Ренесанс [61,с. 329].

Іноді можуть виникати відмінності в кількості лексем, наприклад, в випадку коли однолексемний термін перекладається словосполученням:

doorframe – дверна коробка [61,с. 380];

metalwork – робота по металу [61,с. 33];

moonstone – місячний камінь [61,с. 40];

horsehair – кінський волос [61,с. 58];

Рідше навпаки, словосполучення перекладається одним словом:

vase painting – вазонись [61,с.50].

У деяких випадках може бути скалькіровано словотвір в рамках однієї лексеми:

self-taught – самоучка [61,с. 217];

glassblower – склодув [61,с.121].

У багатьох випадках переклад методом калькування цілком виправданий, і хоча це відбувається не завжди, розглянемо досліджені нами приклади:

gothic cathedral – готичний собор [61, с. 7];

color lithograph – кольорова літографія [Geoffrey: 9];

book art – книжкове мистецтво [61,с.10];

world exhibitions – всесвітні виставки [61,с. 18];

three-colored print – триколірний друк [61,с.34].

При цьому деякі кальки вже встигли стати стійкими поєднаннями:

precious stones-дорогоцінні камені [61,с.41];

«*higher free*» *art* – «високе» вільне мистецтво [61,с. 9];

overall view – загальний вигляд [61,с. 26];

aesthetic values – естетичні цінності [61,с. 54];

landscape painting – пейзажний живопис [61,с. 68].

Метод калькування застосовується, як правило, при перекладі словосполучень. Кількість лексем в термінах зазвичай залишається незмінною:

floral decorations – квіткові прикраси [61,с., 473];

medieval art – середньовічне мистецтво [61,с., 82];

natural stone – Природний камінь [61,с., 473];

Однак в деяких випадках незнання внутрішньої форми терміна може призвести до помилок. Наочний приклад наводить у своїй дисертації А. Г. Анісімова: мистецтвознавчий термін «Breakfast piece», внутрішня форма якого здається гранично ясною. Однак дефініція цього терміна така: «*Breakfast piece-a still life showing various items of food and*

drink, usually piled up in some disorder. The term is often reserved for Dutch 17th century paintings of this type, especially those of the Haarlem school» [1,с.99].

Отже функціональна заміна поряд з транскрипцією, калькуванням і семантичним перекладом відноситься до найбільш часто використовуваних способів перекладу термінології мистецтвознавства.

Хоча в терміносистемах, відповідно до теорії, кожен термін повинен мати свою чітку відповідність на мові оригіналу і на мові перекладу, стосовно до мистецтвознавчих термінів це часто виявляється не так. Причиною цього може бути особлива специфіка даної термінології: багато термінів носять абстрактний характер або є в той же час і словами загальнолітературного вживання. Все це призводить до того, що широко застосовується метод функціональної заміни.

Метод калькування широко застосовується при перекладі мистецтвознавчих термінів, і в більшості випадків, його застосування, на наш погляд цілком виправдано. Але не слід забувати, що даний метод може призвести до помилок і невірному розумінню, якщо перекладач не до кінця або невірно розуміє його внутрішню форму. Тому перш ніж застосовувати кальку в перекладі, рекомендується уточнити в різних джерелах нюанси вживання даного терміна, і лише потім робити вибір на користь будь-якого способу перекладу.

Семантичний переклад – це спроба найбільш повним чином передати значення одиниць вихідного тексту (з урахуванням відповідного контексту) за допомогою одиниць мови перекладу. Під час застосування семантичного перекладу необхідно поєднувати дві стратегії: стратегію, яка орієнтована на спосіб вираження, прийнятий мовою перекладу, і стратегію, яка орієнтована на можливо більш повне збереження особливих властивостей форми вираження мовою оригіналу» [Козакова].

У багатьох випадках при перекладі мистецтвознавчих термінів

переклад здійснюється за допомогою семантичного методу (Додаток А). Однак при цьому часто виявляється, що обидва слова і мовою оригіналу і мовою перекладу сам по собі були запозичені їх інших мов. Тому відсутність транскрипції та / або транслітерації ще не говорить про те, що термін є усталеним для даної мови.

Розглянемо, наприклад, термін *dome*.

1. 1) купол, звід

the - of a church – купол церкви

the onions of a church – цибулинні куполи церкви

2) Будь-що куполоподібне або дугоподібне

spray – водяний купол (при підводному вибуху)

- roof – куполоподібний дах

- lamp /light/ – плафон (у вагоні тощо.)

a - of a forehead – високий опуклий лоб [35,с.88] .

Англійське *dome* [10, с.181] походить від фр. *dome*, яке в свою чергу утворено від грец. *doma* (будинок, верхня частина будинку) [Словник] . Українське слово купол, запозичене через нім. *Kuppel* або франц. *coupole*, італ. *cupola* м купол від лат. *cup (p)ula*» невелика бочка [Подвезько]. Від грец. *doma* в українську мову прийшло слово « будинок», і навпаки, слово «купол» виникло з латині. В англійській при цьому паралельно присутнє слово *cupola* з тим же значенням.

Аналогічно, англійський термін *turquoise* [61,с. 17],

1. мін. бірюза

2. бірюзовий колір [35,с.182].

На перший погляд, ці два терміни не мають нічого спільного, проте обидва вони родом зі Сходу. Термін *turquoise* утворений від старофранц. прикметника *turquoise* – тур. в словосполученні *pierre turquoise* – «турецький камінь» [35,с.90] . Російський термін «Бірюза» від перського *фірузе* – камінь щастя, або перського *піруз* – здобуває перемогу [35,с.176].

Розглянемо кілька прикладів термінів, які знаходяться на різних місцях на шкалі "термін-слово загальнолітературної мови". Наступні терміни широко вживаються в повсякденному ужитку. Для того, щоб упевнитися в коректності перекладу, будемо також приводити переклад з словника М. Подвезько:

Beholder – глядач [35,с. 7];

beholder

1. книжковий., поет.

2. глядач, очевидець, спостерігач [35,с. 8].

Idol – кумир [35,с. 7];

idol

1. ідол, божество

2. кумир, предмет сліпого поклоніння [35,с. 8].

Collection – збори [35,с. 9];

Останнє слово має багато значень, включаючи використане в книзі:

collection

1. 1) збори

2. 1) збір грошових пожертвувань (особ. на зборах або в церкві)

2) грошові пожертви

3) грошовий збір

4) ком. інкасо

3. 1) Колекція

2) сукупність, набір

3) колекція нових моделей одягу (одного модельєра або однієї фірми для показу замовникам)

4. скупчення; збіговисько

5. акумуляція, акумулювання

6. рl Унів. проф. семестрові іспити (в Оксфорді та деяких інших університетах)

7. Інформ. (документальний) фонд [35,с.77].

Також можна підтвердити точність наступних перекладів:

Workshop – майстерня [61,с.32];

Drawing – малюнок [61,с.43];

Lamp – світильник [61,с.123];

Зрозуміло, крім цього, присутні терміни, які навпаки, вживаються переважно в спеціальній літературі:

Embossed – тиснений [61,с. 267];

У словнику М.Подвезько знаходимо також і інші варіанти перекладу:

1. опуклий, рельєфний:

2. ліпний; різьблений; тиснений; карбований

3. вуста. пихатий, надутий; квітчастий (про стиль) [35,с.88].

Renaissance – Відродження [61, с. 29];

flashed glass – багатопшарове скло [61, с. 9];

woodcut – гравюра [61,с. 10];

embroidery – вишивка [61,с. 10].

Переклад наведених вище термінів також можна вважати цілком точний.

Немає нічого дивного, що терміни, які мають довгу історію існування в мові, не потребують транскрипції або калькуванні, такі терміни легко можна перекладати за допомогою семантичного перекладу.

Дослідивши семантичний спосіб перекладу термінів мистецтвознавства, можна зробити наступні висновки: по-перше, терміни найчастіше є запозиченими як в мові оригіналу, так і в мові перекладу, при цьому відсутність транскрипції або транслітерації ще не говорить, що термін усталений. По-друге, багатьом термінам властиве явище детермінологізації. В результаті чого багато термінів входять в загальнолітературну мову. Тому для вибору максимально точного

перекладу слід вивчати не тільки використання терміна в спеціальній літературі, але і в більш широких рамках контекстів. Явище детермінологізації широко поширене не тільки для термінів мистецтвознавства, але також і для всіх гуманітарних наук, зважаючи на специфіку гуманітарного знання. По-третє, навіть при застосуванні такого, здавалося б, перевіреного способу перекладу, як семантичний можуть виникати труднощі при необхідності вибрати вдалий та коректний переклад через явища синонімії і багатозначності деяких термінів.

Спрощує семантичний переклад, мабуть, те, що в більшості випадків при даному виді перекладу не змінюється кількість лексем, що збільшує простоту зрозумілості перекладу.

Крім того, на можливість використання семантичного перекладу впливає історія розвитку даного художнього напрямку.

Отже в даному дослідженні було виявлено, що кожні чотири з десяти термінів мистецтвознавства перекладаються за допомогою семантичного перекладу. З чого можна зробити висновок, що *семантичний переклад* є одним з основних інструментів при перекладі мистецтвознавчої термінології поряд з *транскрипцією*, *транслітерацією* та *калькуванням*, однак при його використанні слід бути уважними в тих випадках, коли присутні синонімія або багатозначність терміна.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження ми зробили наступні висновки. Під терміном розуміємо слово чи словосполучення (на базі підрядних зв'язків), яке має професійне значення, що використовується в процесі (і для) пізнання і засвоєння певного кола об'єктів та відносин між ними - з точки зору певної професії". Головна ознака терміна його дефінітивна функція.

За своєю будовою та структурою терміни поділяємо на: 1) прості, які складаються з одного слова; 2) складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс; 3) терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів. Терміни-словосполучення поділяються на три типи: 1) терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть вживатися окремо і які зберігають своє значення; 2) терміни - словосполучення, одним із компонентів яких є науковий термін, а інший - слово загальноживаної лексики (цей спосіб утворення термінів є більш продуктивний, ніж перший, де два компоненти є самостійними термінами); 3) терміни-словосполучення, обидва компоненти яких є словами загальноживаної лексики і тільки сполучення цих слів є терміном (такий спосіб утворення науково-технічних термінів є непродуктивний).

Терміносистема мистецтвознавства пов'язана з системою понять при її широкому розумінні, так як відповідне термінополе структуровано окремими предметними сферами, наприклад: *антраша, аттитюд, па, пірует, фуєте* – термінополе хореографії; *гетерофонія, коду, лігатура, затакт, вібрато* – термінополі музичного мистецтва та ін. Терміни мистецтвознавства відповідають вимозі формування термінологічних значень за допомогою дефініцій: *абрис* – «лінійний обрис предмета, контур, силует»; *фовізм* – «один з перших великих

художніх напрямків ХХ століття, що заклав основи нового розуміння кольору в живописі». В системі дефініцій в мистецтвознавчій термінології можна відзначити всі три зазначених вище типу співвідношення значення слова і терміна: 1) тотожність значення слова і терміна: *орнамент* «візерунок, побудований на повторенні або ритмічному чергуванні елементів»; 2) звуження (а) або розширення (б) значення термінологізованого слова; 3) специфічність термінологічного значення: *ведута* – «жанр пейзажного живопису, міський пейзаж».

Термін мистецтвознавства за структурою поділяємо на: 1) специфічні слова і словосполучення (*stiletto, Vorticism, Cubism, Abstract Expressionism, quattrocento, easel, etching, palette-knife, hatch-strokes, square-ended strokes, stencil*); 2. загальноновживані слова і вирази, такі як *painting, composition, line, contour, surface, pigment, space, canvas, segment, pattern, plane, texture*; 3) «комбіновані» терміни; 4. нові терміни.

Однією з головних особливостей мистецтвознавчих текстів є велике використання іншомовної лексики. Також в мистецтвознавстві широко використовуються маловживані і книжкові слова: *declivity* (уклін), *torpid* (онімільй, заціпенільй), *amalgamate* (об'єднуватися, з'єднуватися), *predilection* (перевага), *incarnate* (втілений, уособлений), *vapidity* (нудьга; несмак). Також терміни мистецтвознавства мають ряд важливих характеристик, таких як велика кількість запозичень, авторська термінологія, наявність інтернаціоналізмів. Дуже часто слова загальнолітературного вживання стають термінами мистецтвознавства, а також на оборот термін може стати загальнолітературним словом. Крім того, в термінологію мистецтвознавства проникають також слова з інших областей і набувають в мистецтвознавчому контексті нового значення. Все це слід враховувати при перекладі мистецтвознавчої термінології.

Виділяємо шість найбільш поширених способів перекладу

термінів: знаходження еквівалента, надання терміну нового значення під впливом терміну в мові оригіналу, семантичне і структурне калькування, запозичення, описовий переклад. У ході проведеного аналізу ми виділили та обґрунтували основні способи перекладу мистецтвознавчих термінів транскрипція, транслітерація, калькуванням та семантичний переклад. Приклади використання та практичні механізми виконання даних способів перекладу детально розглянуті в проведеному дослідженні та Додатку А.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимова А.Г. Терминология и терминография искусствоведения: проблема системности. М.: Сб. Функциональные исследования, 1996. 32с.
2. Алієва О. Семантичні інваріанти англійських термінів мистецтва і їх роль у функціонуванні окремих категоріальних груп. К.: Логос, 2006. С. 7-11
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода): М.: 1975. 240 с.
4. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова. Лексикология и лексикография : Избранные труды. М.: Наука, 1977. 189с.
5. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии : Очерк и хрестоматия. М.: 1994. 145с.
6. Володина М.Н.: Когнитивно-информационная природа термина и терминологическая номинация: Автореф. дис. д-ра філол.наук. М.: 1998. 143с.
7. Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: 2008. 304 с.
8. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах: Учебн. пособие/Б.Н.Головин, Р.Ю. Кобрин. М.: Высшая школа, 1987. 103 с.
9. Даниленко В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. М.: Наука, 1977. 248 с.
10. Джефрі Бетчен «Вогонь бажання. Теорія та історія фотографії» під ред. О. Червоник. К.: Родовід, 2019. 432 с
11. Даниленко В.П. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание. Свердловск, 1991. 155с.

12. Даниленко, В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов. Исследования по русской терминологии. М. : Наука, 1971, 172с.
13. Загидуллин, Р. З. Теоретические и методологические основы переводческого тезауруса (на материале английского языка для специальных целей): Диссертация . Москва: МГУ, 1994. 397с.
14. Кобрин, Р. Ю. О понятиях «терминология» и «терминологическая система» . НТИ.: Информационные процессы и системы, 1981. № 8. С. 7-10.
15. Котелова, Н. З. Семантическая характеристика терминов в словарях: Проблематика определений терминов в словарях разного типа. Л. : Наука: Ленингр. отд-ние, 1996. 44с.
16. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка. М. : Высшая школа, 1982. 152 с.
17. Кондаков Н И. Логический словарь. М.: Наука, 1971. 658 с.
18. Коваленко А.Я. Общий курс научно-технического перевода: пособие по переводу с английского языка на русский. ИКОС: 2004.115с.
19. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Учбовий посібник. Вінниця: Видавництво «Нова Книга», 2001. 303с.
20. Коваленко А.Я. Общий курс научно-технического перевода. Пособие по переводу с английского языка на русский. ИКОС: 2004. 115с.
21. Казакова Т. А Практические основы перевода. Серия: Изучаем иностранные языки. СПб: 2001, 320 с.
22. Караулов Ю.Н., В.И.Молчанов и др. Анализ метаязыка словаря с помощью ЭВМ. М., 1982. 94 с.
23. Козловская М.В. Особенности искусствоведческого дискурса на английском языке в XX веке и на современном этапе.

- Диссертация. М., 2003. 216 с.
24. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). М., 1990. 253 с.
25. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноземных терминов и терминологических элементов. М.: Наука, 1982. 149 с.
26. Левина, М. А. Специфика формирования новых вторичных терминосистем отраслевой терминологии (на материале частноотраслевых терминов права русского и английского языков) : автореф. дис. ... канд. филол. Наук: Саратов, 2013. 24 с.
27. Лосев А. Ф. Сочинения: в 9 т. Т.1. Мысль, 1993. 959 с.
28. Ланьлань Я. Терминология живописи в русском языке. Дисс. канд. филол. наук. М., МГУ: 2014. 333 с.
29. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура. Изд. 4-е. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с.
30. Лейчик В.М. Особенности терминологий общественных наук и сферы ее использования. М., 1983. 88с.
31. Миньяр-Белоручева, А. П. К истории возникновения и развития искусствоведческих терминов. Вестник Южно-Уральского государственного университета. 2011. № 22. С. 58-62.
32. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. М.:1990. 123с.
33. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. Підручник для студентів ін-тів і фак. іноземної мови. Харків: «Основа»,1993. 255с.
34. Петров В.В. Семантика наукових термінів. Новосибірск: Наука, 2005. 129с.
35. Подвезько М.Л., Балла М.І. *Англо-український словник*. Радянська школа: Київ, 1994.563 с.
36. Піотровський Р.Г. До питання про вивчення терміна . Уч. зап.:ЛГУ, 2004.№ 161 С. 27-29.
37. Реформатский А. А. Що таке термін і термінологія: Сб. Питання

- термінології : М.: 2007. 51с.
- 38.Реформатский, А. А. Термин как член лексической системы языка. М. : Наука, 1998. 125с.
- 39.Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. М.: 2007. 237с.
- 40.Розов М.А. Стрoение научного знания (проблемы методологии и методики анализа) // Философия науки. Вып. 3. М., 1997. 59-87с.
- 41.Реформатский А.А. Введение в языкознание: Учебникдля филол. факультетов пед Институтов 4-е изд. М.: Просвещение, 1967. 542 с.
- 42.Соссюр Ф. де Труды по языкознанию. Пер. с франц. языка подред А.А. Холодовича. М.: Прогресс, 1977. 695 с.
- 43.Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті. К.: Логос, 2006. 99 с.
- 44.Словарь терминов по изобразительному искусству и скульптуре. URL: [http:// school-collection.edu.ru](http://school-collection.edu.ru).
- 45.Термінознавство. Навчальний посібник для студентів. Вінниця: ВНТУ, 2006. 101с.
- 46.УшаковД.Н. Толковый словарьрусскогоязыка. Т.4.М., 1997. 959 с.
- 47.Хижняк, С. П. Юридические терминосистемы как особые фрагменты языковой картины мира. Научный вестник Воронежского государственного архитектурно-строительного университета. Серия «Современные лингвистические и методико-дидактические исследования». 2013. № 2 (20). С. 15-27.
- 48.Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. (Газетно-информационный и военно-публицистический перевод). М., 1973. 280с.
- 49.Шехтер Т.Е. Современное искусство как предмет гуманитарного знания. Современное искусство и отечественный художественный рынок. СПб.,: СПбГУП, 2005. 176 с.

50. Baker M. *In Other Words: A textbook on translation*. New York, 1991. 317 p.
51. Bassnett S. *Translation Studies*. New York, 2002. 188 p.
52. Boushaba S. *An Analytical Study of Some Problems of Literary Translation: A Study of Two Arabic Translations*, London, 1988. 214 p.
53. Callihan K. *Firelight. New York: Forever*. 2012. 1st ed. URL: The Corpus of Contemporary American English (COCA): 520 million words, 1990- present. Available online at <http://corpus.byu.edu/coca/> (дата звернення: 10.05.2019)
54. Coad B. A Placebo Effect. *Analog Science Fiction & Fact*. 2010. Vol. 130. Is. 12. URL: The Corpus of Contemporary American English (COCA): 520 million words, 1990-present. Available online at <http://corpus.byu.edu/coca/> (дата звернення: 01.05.2019)
55. Collins English Dictionary. New York, 2006. URL: https://www.abbyu.com/en-ee/translation_dictionary (дата звернення: 01.05.2019)
56. Custom Window Design Ideas. 2019. URL: <https://www.bhg.com/home-improvement/windows/window-buying-guide/custom-window-design-ideas/> (дата звернення: 11.05.2019)
57. Didi-Huberman G. *L'image survivante*. Paris, 2002. 592 p.
58. Find Out What a Picture Window is and How to Decorate It. 2019. URL: <https://www.diynetwork.com/how-to/rooms-and-spaces/doors-and-windows/picture-window> (дата звернення: 12.05.2019)
59. Florensky P. *Beyond Vision: Essays on the Perception of Art*. London, 2002. 320 p.
60. Guillem C. Marburg. *Theatre Forum*. 2011. URL: The Corpus of Contemporary American English (COCA): 520 million words, 1990-present. Available online at <http://corpus.byu.edu/coca/>
61. Geoffrey Batchen *Burning with Desire: The Conception of*

- Photography Oxford, 1997. 394 p.
62. Heather Bareman, Ruth Hillmore, Daisy Jackson. Dictionary of Medical Terms. Fourth Edition.//Bloomsbury Publishing. London, 2004
63. Lakoff G. and Johnsen M. Metaphors we live by. London, 2003. 256 p.
64. Langacker R.W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. New York, 2008. 584 p.
65. Lippman T. Smart growth, not sprawl, has made today's suburbia; Elitist sneering can't obscure this: Modern American housing trends are democratic and sound. *The Baltimore Sun*. 1999, October 17. URL: <https://www.baltimoresun.com/news/bs-xpm-1999-10-17-9910260524-story.html> (дата звернення: 03.05.2019)
66. Macmillan Dictionary. London, 2010
URL: <http://www.macmillandictionary.com>.
67. Myers C. Above it all. 2016. URL: The Corpus of Contemporary American English (COCA): 520 million words, 1990-present. Available online at <http://corpus.byu.edu/coca/> (дата звернення: 01.05.2019)
68. Mounin G. Les problèmes théoriques de la traduction. - Paris: Gallimard, 1990. 296 p.
69. Newmark P. A Textbook of Translation, Great Britain, 1988. 311 p.
70. Nida A.E. Toward A Science Of translation. Leyden, 1994. 331 p.
71. Nicolson N. Great Houses of Britain. London, 1998. 288 p.
72. Panofsky E. Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance. New York, 1972. 263 p.
73. Rosch E.H. Natural categories. Cognitive Psychology. Amsterdam, 1973. Vol. 4. Iss. 3. P. 328-350.
74. Sunrise Blues. *Fantasy & Science Fiction*. 2000. Vol. 99. Iss. 6. 19 p.
URL: The Corpus of Contemporary American English (COCA): 520

million words, 1990-present. Available online at <http://corpus.byu.edu/coca/> (дата звернення: 10.05.2019)

75. Walters K. Find Out What a Picture Window is and How to Decorate It. 2019. URL: <https://www.diynetwork.com/how-to/rooms-and-spaces/walls-and-ceilings/skylight-installation-tips>
76. Wierzbicka A. Two levels of verbal communication, universal and culture-specific. Verbal Communication. Berlin, 2016. P. 447-481.
77. Wölfflin H. Principles of Art History. New York, 2012. 253